

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.71

ОЛІЙНИК А.В.

ЛЕВЧУК Ю.Л.

Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНФРАСТРУКТУРИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Проаналізовано основні теоретичні підходи до визначення понять «інфраструктура» та «інфраструктура банківської системи». Здійснено критичну оцінку наукової дефініції «інфраструктура банківської системи» та обґрунтовано авторський підхід до визначення даного поняття. Проаналізовано та класифіковано складові елементи банківської інфраструктури. Визначено та обґрунтовано функції інфраструктури банківської системи.

Ключові слова: банк, інфраструктура, банківська система, інфраструктура банківської системи, банківська інфраструктура, елементи банківської інфраструктури, функції банківської інфраструктури.

OLIINYK A.

LEVCHUK J.

Khmelnytskyi National University

THEORETICAL-CONCEPTUAL BASES OF THE INFRASTRUCTURE OF THE BANKING SYSTEM

The aim of the article is research of essence of concept infrastructure of the banking system, illumination of his maintenance and functions, establishment of component elements and determination of her influence on efficiency of activity of bank institutions. The basic theoretical approaches to the definition of the concepts of "infrastructure" and "infrastructure of the banking system" are analyzed. A critique of the scientific definition "infrastructure of the banking system" was made and the author's approach to the definition of this concept was substantiated. The constituent elements of the banking infrastructure are analyzed and classified. The functions of the infrastructure of the banking system are determined and grounded. Based on the analysis of the elemental composition of the banking system infrastructure, we have carried out the classification of banking infrastructure elements by type of banking activity. All selected classification elements of the banking infrastructure ensure its integrity and are designed to perform its functions in providing banking activities. We have identified and substantiated seven functions of the infrastructure of the banking system: security, intermediary, defence, organizational, technological, informational, and innovative. All of them specify the content of the concept of "infrastructure of the banking system". Examining a question about the value of bank infrastructure in development of the banking system, it is set by us, that an infrastructure can not exist without the banking system, although the banking system in theory can exist without an infrastructure, however in this case it is possible with a confidence to say, that her activity will be ineffective.

Keywords: bank, infrastructure, banking system, infrastructure of the banking system, banking infrastructure, elements of banking infrastructure, functions of banking infrastructure.

Постановка проблеми. Як свідчать наукові дослідження, розвиток банківництва залежить не лише від учасників між якими вони виникають, тобто банків та клієнтів. Досить помітну роль у їх взаємодії відіграють інфраструктурні елементи банківської системи, які створюють передумови для її ефективного розвитку. Інфраструктура банківської системи виникла об'єктивно у процесі еволюційного розвитку банківської справи та технологій і сьогодні відіграє важливу роль у банківській діяльності. Основною функцією інфраструктури банківської системи є забезпечення належного виконання своїх зобов'язань учасниками ринку.

Головним завданням банківської системи є забезпечення грошовим капіталом і платіжними розрахунками потреб реального сектору економіки країни шляхом створення ефективного механізму акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів між учасниками ринку. Для виконання даного завдання, збільшення довіри фізичних та юридичних осіб до банківської системи необхідною умовою є існування та функціонування розвиненої інфраструктура банківської системи, яка налагоджує ефективні механізми взаємодії між учасниками ринку.

Забезпечення ефективної діяльності банківської системи потребує дедалі більших ресурсів. Це зумовлює значні навантаження на банківські установи, які надають великий спектр банківського обслуговування на основі інформаційних технологій, з високим рівнем мобільності, ризиків та якості. В умовах інтеграції банківської системи України у світову спільноту саме рівень розвитку банківської інфраструктури визначає потенційні можливості ефективної діяльності та конкурентоспроможності банківських установ.

Водночас слід зауважити, що незважаючи на існування інфраструктури банківської системи України, дослідження її як окремого явища на даний час практично не проводилось. Тому існуюча ситуація

зумовлює необхідність дослідження сутності, функцій та елементів інфраструктури банківської системи, спрямованого на забезпечення ефективності банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття інфраструктура досліджували П. Розенштейн-Родан, І.М. Бойчик, З.В. Герасимчук, М.В. Дубина, В.А. Жамін, Л.М. Кузьменко, С.В. Мочерний, М.М. Скринько, С.П. Сонько, А. Пізенті, Ю.А. Подеря-Масюк, В.Ю. Прокопенко та інші. У їх працях досить глибоко й усебічно досліджені теоретичні основи та організаційні засади функціонування інфраструктури в економіці. Сьогодні науковцями започатковано дослідження сутності категорії «банківська інфраструктура» (О.В. Дзюблюк, О.І. Лаврушин, С.І. Ходакевич, М.В. Федик та ін.); досліджено проблеми розвитку окремих складових інфраструктури банківської системи України (А.О. Дробязко, Н. Златіна, Ю.А. Кашпрук, С.М. Лобозинська, М.В. Федик). Дослідження функцій та чинників впливу на інфраструктуру банківської системи здійснено у працях М.В. Федик.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовні дослідження науковців щодо сутності, структури та взаємодії елементів банківської системи, з'ясування питань сутності, функцій та складових елементів інфраструктури банківської системи залишилось поза увагою дослідників. Сьогодні відсутні ґрунтовні дослідження щодо особливостей функціонування елементів інфраструктури банківської системи. Це обумовлює необхідність проведення додаткових досліджень з метою визначення сутності та змісту поняття «інфраструктура банківської системи».

Формулювання цілей статті. Зважаючи на визначальну роль, яку відіграє інфраструктура банківської системи на сучасному етапі розвитку та посиленням її ролі у процесі інтеграції банківської системи України у світовий банківський простір, вирішення проблематики сутності та змісту даного поняття є актуальним та своєчасним. Тому метою статті є дослідження сутності поняття інфраструктура банківської системи, висвітлення його змісту та функцій, встановлення складових елементів та визначення її впливу на ефективність діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукової літератури показав, що сьогодні існують різні підходи до тлумачення терміна «інфраструктура». Більш того практично всі науковці визнають, що інфраструктура є обов'язковим компонентом будь-якої економічної системи та акцентують увагу на багатоплановості даного терміна. З одного боку, він означає створення фундаментальних основ для виконання суб'єктами економіки своїх функцій; з іншого, є певними послугами, які надає суб'єктам економіки спеціальний багатогалузевий комплекс, який забезпечує безперебійний і стійкий перебіг бізнес-процесів.

Слово «інфраструктура» – латинського походження. Воно утворене з'єднанням двох латинських слів: «infra» – нижче, під і «structura» – будова, розташування. Таким чином, дослівний переклад інфраструктури – розташована нижче, підбудова, підструктура. Поняття «інфраструктура» запозичене з військового лексикону, яке під час другої світової війни означало певну сукупність будинків, споруд і комунікацій, які забезпечували функціонування збройних сил. У 40-х роках ХХ ст. на заході під інфраструктурою стали розуміти сукупність галузей, що сприяють нормальному функціонуванню матеріального виробництва [1].

Термін «інфраструктура» в економічній літературі вперше був використаний у праці П. Розенштейна-Родана, що розглядав інфраструктуру як елемент створення умов для виробничої діяльності. Так, П. Розенштейн-Родан визначає інфраструктуру як умови навколишнього суспільного середовища, необхідні для того, щоб приватна промисловість була в змозі зробити перший ривок [2].

Підхід П. Розенштейна-Родана знайшов подальший розвиток у дослідженнях Л. М. Кузьменко. На його думку, інфраструктура являє собою інтегральний елемент продуктивних сил, включаючи допоміжні, додаткові галузі, види виробництв, які обслуговують безпосередньо основне виробництво (виробнича інфраструктура), а також такі галузі, підгалузі невиробничої сфери, які опосередковано пов'язані з процесом виробництва (соціальна інфраструктура) [3].

У працях І.М. Бойчик [4, с. 37] інфраструктура розглядається як сектор економіки загального призначення, що пов'язаний з формуванням інституційного поля, створенням інституту прав власності, контрактних відносин і зниженням витрат внаслідок взаємодії.

Багато науковців поняття «інфраструктура» використовують для позначення комплексу галузей економіки, що обслуговують промислове і сільськогосподарське виробництво. Тому за цим підходом інфраструктура розглядається як сукупність базових галузей, розвиток яких є необхідною умовою нормального функціонування приватного підприємництва і суспільства в цілому.

Систематизація підходів до визначення поняття «інфраструктура» наведена в таблиці 1.

Більшість науковців акцентують увагу на тому, що інфраструктура надає послуги, обслуговує ринок та забезпечує життєдіяльність, а не виробляє матеріальний продукт, тобто за даним підходом створює необхідні умови для виробництва чи економічної діяльності. Фактично інфраструктура є частиною сфери послуг і результат її діяльності виступає у вигляді корисного ефекту. Такої точки зору дотримуються С.П. Сонько, М.М. Скринько та інші [6, с. 88].

На наш погляд головною ознакою послуг інфраструктури є їх здатність і властивість бути засобом або умовою для здійснення іншої діяльності, яка виступає по відношенню до послуг інфраструктури як мета

і сприяє досягненню поставлених цілей. Тому можна стверджувати, що інфраструктура не може існувати сама по собі без свого об'єкта обслуговування, в якості якого повинна обов'язково виступати будь-яка інша діяльність (банківська, фінансова, виробнича тощо) та інфраструктура завжди знаходиться взаємозв'язку з об'єктом обслуговування чи життєзабезпечення.

Таблиця 1

Систематизація підходів до визначення поняття «інфраструктура»

Автор, джерело	Визначення
Інфраструктура як елемент виробничої діяльності	
П. Розенштейн-Родан [2]	Інфраструктура як умови навколишнього суспільного середовища, необхідні для того, щоб приватна промисловість була в змозі зробити перший ривок
Кузьменко Л.М. [3]	Інфраструктура являє собою інтегральний елемент продуктивних сил, включаючи допоміжні, додаткові галузі, види виробництв, які обслуговують безпосередньо основне виробництво (виробнича інфраструктура), а також такі галузі, підгалузі невиробничої сфери, які опосередковано пов'язані з процесом виробництва (соціальна інфраструктура)
Інфраструктура як сектор економіки загального призначення	
Бойчик І.М. [4, с. 37]	Інфраструктура є сектором економіки загального призначення, тобто її елементи можуть в рівній мірі використовуватись всіма суб'єктами ринкових відносин: від підприємств малого бізнесу до транснаціональних корпорацій будь-якої галузевої приналежності і виду діяльності, а також державних інституцій
Інфраструктура як сукупність галузей	
Мочерний С.В. [5]	Інфраструктура – сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, комунальне господарство, загальна і професійна освіта, охорона здоров'я тощо)
Інфраструктура як елемент обслуговування і забезпечення життєдіяльності	
Сонько С.П., Скринько М.М. [6, с. 88]	Інфраструктура як складова економіки являє собою сукупність суб'єктів господарювання і специфічних акумульованих на певній території об'єктів загальноекономічного призначення, які задовольняють матеріальні, духовні і соціальні потреби людини шляхом надання усього комплексу послуг з метою створення загальних умов для ефективного функціонування процесу суспільного відтворення і нормальної життєдіяльності людини
Інфраструктура як елемент сприяння розвитку іншої системи	
Прокопенко В.Ю., Дубина М.В. [7, с. 209]	Інфраструктура – складна, динамічна система, елементи якої мають спільну мету діяльності, яка полягає у формуванні та реалізації заходів, спрямованих на створення умов функціонування певного явища, об'єкта, процесу, тобто сприяння розвитку іншої системи

Вітчизняні науковці, конкретизуючи економічну природу інфраструктури, доходять висновку, що її найсуттєвішою ознакою в умовах ринкової економіки є роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу та загальних умов росту суспільного виробництва і його прогресу [8, с. 12]. У цьому сенсі цікавою є точка зору А. Пізенті, який стверджував: «Класичні капіталовкладення, яких вимагає від держави капіталізм, повинні мати своїм об'єктом «суспільні роботи», тобто створення того комплексу умов, який нині іменують у світі «інфраструктурою» (дорожня мережа, транспортні засоби, землеустрій, фінансово-кредитні установи, тощо). Ці роботи скорочують накладні витрати капіталістичних підприємств, тобто покращують економічне середовище, в якому ті діють, полегшуючи процес обігу капіталу...» [9].

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що сутність інфраструктури зводиться до забезпечення достатніх умов для нормального, ефективного та якісного функціонування, розвитку і життєдіяльності певної системи. Ми вважаємо, що при розгляді інфраструктури важливою складовою визначення її сутності є ідентифікація об'єкта, розвиток якого вона повинна забезпечувати. Об'єктом нашого дослідження є банківська система. Зауважимо, що в науковій літературі немає однозначності у поглядах науковців щодо визначення поняття «банківська система». З урахуванням цього проаналізуємо основні підходи до визначення сутності даного поняття.

У загальному випадку поняття «система» (від грецького слова *systema* – поєднання, об'єднання) є сукупністю якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок або взаємодія. За змістом систему можна розглядати як: певний порядок у розташуванні та зв'язку частин чогось у діях; форму організації чого-небудь; щось ціле, що являє собою єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин; сукупність однорідних за своїми завданнями організацій або установ, що організаційно об'єднані в єдине ціле [10, с. 717].

Закон України «Про банки і банківську діяльність» не визначає банківську систему, але дає перелік її складових. Згідно з законом, банківська система України має два рівні і складається з Національного банку України (перший рівень) та інших банків, кооперативних банків і філій іноземних банків (другий

рівень), що створені і діють на території України [11]. Ми вважаємо, що такий підхід, який зводиться лише до перерахування елементів банківської системи є занадто вузьким. Проте, як показує аналіз наукової літератури, більшість науковців визначають банківську систему як сукупність банків, які діють в межах єдиного нормативно-правового поля та розрахунково-кредитного механізму на чолі з центральним банком країни.

За публікаціями ряду науковців простежується підхід, що передбачає розгляд банківської системи, виходячи з економічних, правових, організаційних умов, які визначають потребу системного впорядкування банківської діяльності. Так, О.В. Дзюблюк визначає банківську систему як сукупність усіх банків країни, які взаємодіють між собою, підпорядковуючись установленим нормам і правилам ведення банківської справи з метою забезпечення можливостей для ефективного грошово-кредитного регулювання економіки, кредитно-розрахункового обслуговування господарського обороту, а також стабільної діяльності банківських установ [12, с. 34].

Визначаючи сутність банківської системи, О.І. Лаврушин вперше ввів для її визначення поняття банківської інфраструктури, фактично довівши факт існування нового самостійного економічного явища в практиці банківництва [13]. Ми вважаємо, що визначення банківської інфраструктури лише як сукупності економічних суб'єктів, що забезпечують функціонування банків є неповним. Залишається поза увагою питання як конкретно впливає банківська інфраструктура на забезпечення ефективного функціонування банківської системи.

О.В. Дзюблюк також визначає банківську інфраструктуру як допоміжну ланку, що входить до банківської системи, яка не відноситься до рівня центрального банку та рівня комерційних банків [14, с. 77]. На нашу думку, останнє протиставляється у даному визначенні попередньому, адже якщо банківська система складається з двох рівнів і банківська інфраструктура не входить до них, то постає питання де її місце?

У той же час деякі вітчизняні науковці включають банківську інфраструктуру до складу банківської системи України, що є дискусійним. Очевидно, якщо банківську інфраструктуру включити до складу банківської системи, то це порушить ієрархічність системи (інфраструктуру ми не можемо віднести ні до одного з рівнів) та системність (передбачає властивість елемента володіти всіма ознаками системи). Виходячи з цього, можна стверджувати, що банківська система є допоміжною ланкою, яка створює необхідні умови для ефективної банківської діяльності, однак не входить до складу банківської системи України.

Аналізуючи банківську інфраструктуру за її складом, можна зробити висновок, що у кожного її елемента існує своє призначення, але не всі елементи об'єднані єдиною метою забезпечення ефективного функціонування банківської системи, адже вони орієнтовані на збільшення своєї власної прибутковості. Тому, на думку С. І. Ходакевича, «елементи банківської інфраструктури створюються у відповідності з різними завданнями», серед яких «організації, що допомагають учасникам ринку в пошуку необхідного продукту та послуги з найкращими умовами (рейтингові агентства, кредитні брокери); організації, що знижують ризики і оптимізують діяльність банків (бюро кредитних історій, колекторські агентства, фірми, що здійснюють технологічні новації і технічне обслуговування кредитних організацій, рейтингові агентства, страхові компанії)» [15, с. 136].

Систематизація підходів до визначення поняття «інфраструктура банківської системи» наведена в таблиці 2.

У той же час М.В. Федик акцентує увагу на тому, що банківська інфраструктура має такі мету сприяння стабільному розвитку та прибутковості банківських установ і банківської системи загалом [16, с.273].

Підходячи критично до наявних визначень сутності «банківської інфраструктури», слід зауважити, що у їх більшості складовим фігурує елемент природа якого не розкривається. Лише у О. І. Лаврушина чітко вказано, що даний елемент включає в себе різного роду підприємства, агентства і служби.

Нами встановлено, що на даний час у наукових публікаціях відсутній чітко-визначений склад елементів банківської інфраструктури. Так, Н. Златіна серед них виділяє професійні саморегулюючі організації учасників ринку (банківські асоціації, союзи). В Україні сьогодні зареєстровані і працюють такі банківські асоціації: Асоціація українських банків (АУБ), Український кредитно-банківський союз (УКБС), Незалежна асоціація банківських установ (НАБУ). Основним статутним завданням банківських асоціацій є надання допомоги банкам-членам у вирішенні поточних питань їх діяльності та лобіювання інтересів банківської спільноти на державному рівні – йдеться про Національний банк України, Верховну Раду, Кабінет Міністрів України, Міністерство Фінансів. Всі банківські асоціації є самоврядними громадськими неприбутковими організаціями і покривають свої операційні витрати за рахунок членських внесків [17, с. 51].

Ми вважаємо, що банківські асоціації не можуть бути віднесені до банківської інфраструктури, а є органами самоврядування банківської системи у відповідності з тими завданнями, які вони виконують.

Ю.А. Кашпрук до основних елементів банківської інфраструктури відносить: дочірні компанії банків, фінансові супермаркети, автоматизовані банківські системи, системи міжбанківських розрахунків,

системи дистанційного обслуговування клієнтів, системи управління кадровою політикою банку [18, с. 210]. На нашу думку, система управління кадровою політикою банку відноситься до компетенції Ради та Правління банку, а організації (навчальні заклади), що готують фахівців для банків можуть входити до складу банківської інфраструктури.

Таблиця 2

Систематизація підходів до визначення поняття «інфраструктура банківської системи»

Автор, джерело	Визначення
Банківська інфраструктура як елемент банківської системи	
Лаврушин О.І. [13]	Банківська інфраструктура – самостійний елемент банківської системи, що включає в себе різного роду підприємства, агентства і служби, які забезпечують життєдіяльність банків, у тому числі інформаційне, методичне, наукове, кадрове забезпечення, засоби зв'язку, комунікації
Дзюблюк О.В. [14, с. 77].	Банківська інфраструктура допоміжна ланка, яка входить до банківської системи, але при цьому не відноситься до рівня центрального банку та рівня комерційних банків
Банківська інфраструктура як елемент, що створюється у відповідності до завдань банківської системи	
Ходакевич С.І. [15, с. 136]	«Елементи банківської інфраструктури створюються у відповідності з різними завданнями», серед яких «організації, що допомагають учасникам ринку в пошуку необхідного продукту та послуги з найкращими умовами (рейтингові агентства, кредитні брокери); організації, що знижують ризики і оптимізують діяльність банків (бюро кредитних історій, колекторські агентства, фірми, що здійснюють технологічні новації і технічне обслуговування кредитних організацій, рейтингові агентства, страхові компанії)»
Банківська інфраструктура як елемент створення умов для ефективної банківської діяльності	
Федик М.В. [16, с. 273]	Банківська інфраструктура – це сукупність елементів, які формують та забезпечують необхідні умови для започаткування банківської діяльності, організації банківських операцій і надання послуг, а також доведення банківських продуктів до потенційних клієнтів банків з метою сприяння стабільному розвитку та прибутковості банківських установ і банківської системи загалом

С.М. Лобозинська включає до складу банківської інфраструктури платіжні організації, клірингові центри, розрахункові палати, центри технічного обслуговування, банківські об'єднання, колекторські фірми тощо [19, с. 114].

На думку А.О. Дробязко, до банківської інфраструктури мають бути віднесені дві групи установ. Першу складають ті, що функціонують у сфері торгівлі грошима, формуючи, як і на ринку цінних паперів, відповідні умови довіри між банками та їх клієнтами. До них можна віднести фонди гарантування вкладів в установах банків і бюро кредитних історій. Другу групу складають установи, що надають підтримку банкам у їх діяльності: кредитні брокерські компанії; оцінювачі вартості заставного майна; страхові компанії; колекторські фірми; компанії, що спеціалізуються на міжнародних переказах коштів [20, с. 67].

Ми вважаємо, питання віднесення до банківської інфраструктури фонду гарантування вкладів є дискусійним. Якщо брати фонд гарантування вкладів у якості організації, що виконує лише страхову функцію, то так це можливо. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні виконує крім функції страхування вкладів ще й інші, зокрема за рішенням НБУ, на рівні тимчасової адміністрації здійснює антикризове управління неплатоспроможними банками та ліквідацію банків у випадку банкрутства. Тому, в реаліях вітчизняної банківської системи, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб може претендувати на роль другого наглядового органу, на першому рівні банківської системи, поряд з НБУ. Однак це має бути прийнято на рівні закону.

На основі проведеного аналізу нами класифіковано елементи інфраструктури банківської системи в залежності від видів банківської діяльності (таблиця 3).

Таким чином, виходячи з аналізу елементного складу, інфраструктура банківської системи може характеризуватись двома особливостями.

По-перше, банківська інфраструктура являє собою сукупність елементів, за допомогою яких опосередковуються відносини при здійсненні платежів та переказу коштів (платіжні системи національні та міжнародні, системи переказу коштів тощо), на основі використання яких забезпечується задоволення потреб суспільного відтворення. При цьому елементи банківської інфраструктури можуть розглядатися з позицій забезпечення проведення банківських операцій (міжбанківських розрахунків, міжнародних переказів тощо). У даному розумінні банківська інфраструктура пов'язана з таким поняттям, як банківські платіжні інструменти, адже приймає участь в технології їх здійснення.

По-друге, банківська інфраструктура може розглядатись як сукупність різних елементів, які забезпечують функціонування банківської системи (банку) як суспільного інституту в інституційному та

інструментальному плані. Як відомо, без банківської системи процеси суспільного відтворення в економіці неможливі. Саме тому банківська система є ядром економіки і стала явищем об'єктивним. Водночас, функціонування банківської системи відбувається не автоматично саме по собі, а забезпечується відповідною інфраструктурою, що формується в кожній країні та на міжнародному рівні і складає суб'єктивну основу. Маючи загальні закономірності формування та розвитку, банківська інфраструктура одночасно має свою специфіку в кожній банківській системі і знаходиться в постійному розвитку, адже з'являються нові інструменти та технології для їх реалізації.

Таблиця 3

Класифікація елементів інфраструктури банківської системи

Види забезпечення банківської діяльності	Елементи
Технологічне забезпечення здійснення банківських операцій	Національні платіжні системи: Система електронних платежів НБУ, Національна система масових електронних платежів (Український ПРОСТІР) Міжнародні платіжні системи: Visa, Master Card Міжнародна телекомунікаційна мережа SWIFT Системи переказу коштів:
Посередники, що забезпечують діяльність банків на різних сегментах фінансового ринку	На ринку цінних паперів: депозитарії, реєстратори, брокери На кредитному ринку: бюро кредитних історій, оцінювачі майна, колекторські організації На іпотечному ринку: ріелторські агентства
Організації, що забезпечують безпеку банківської діяльності	Служби охорони, інкасаторські служби, центри сертифікації ключів електронного цифрового підпису, страхові компанії
Маркетингове забезпечення банківської діяльності	Маркетингові агентства, рекламні агентства, засоби масової інформації, виставково-презентаційні центри, видавництва, поліграфічні та поштові підприємства
Програмно-комунікаційне забезпечення банківської діяльності	Організації, що спеціалізуються на розробці програмного забезпечення для банків, інтернет-провайтери, підприємства, що надають послуги електронного зв'язку, телекомунікаційні служби
Інформаційне забезпечення банківської діяльності	Інформаційні джерела центрального банку, органи статистики, інформаційні агентства, рейтингові агентства, аудиторські фірми, консалтингові фірми, засоби масової інформації, видавництва статистичних збірників
Матеріально-технічне забезпечення банківської діяльності	Підприємства, які забезпечують банки необхідною офісною технікою та технологічним обладнанням
Кадрове забезпечення банківської діяльності	Вищі навчальні заклади, коледжі, які готують фахівців з банківської справи, центри перепідготовки та підвищення кваліфікації банківських фахівців
Юридичне забезпечення банківської діяльності	Нотаріальні контори, адвокатські агентства, органи юстиції

За результатами проведеного нами дослідження пропонується авторське визначення інфраструктури банківської системи: «Банківська інфраструктура – сукупність підприємств, агентств і служб, які забезпечують технологічне здійснення банківських операцій і банківську діяльність необхідними матеріально-технічними та інформаційними ресурсами, нормальні умови відтворення банківських ресурсів у вигляді руху грошових потоків, посередницькі послуги для банків на різних сегментах ринку, безпеку банківської діяльності, в цілому виконання банківським сектором покладених на нього функцій (ефективний перерозподіл ресурсів та ризиків у часі та просторі) та визначається стійкістю до впливу негативних чинників».

Уточнити зміст поняття банківська інфраструктура допоможе визначення її функцій. При визначенні основних функцій інфраструктури банківської системи будемо виходити з розуміння основної задачі інфраструктури – створення економічного середовища для функціонування банків і допомоги їм в їх діяльності.

На основі синтезу різних функціональних властивостей інфраструктури банківської системи та з огляду на її цільове спрямування нами визначено наступні функції (таблиця 4).

З нашої точки зору відбувається розмежування функцій між елементами, що входять до складу банківської системи (банками) та інфраструктури банківської системи, тобто банки здійснюють безпосереднє обслуговування своїх клієнтів, а банківська інфраструктура забезпечує процес даного обслуговування технологіями, платіжними системами, посередництвом на ринках тощо. Тому можна

стверджувати, що в межах банківської системи здійснюється постійний процес взаємодії банків та банківської інфраструктури, і саме їхня взаємодія забезпечує цілісність та ефективну діяльність банківської системи, а також появу її позитивних властивостей та якостей, які не можуть бути досягнені без співпраці з банківською інфраструктурою. Водночас відмітимо, що взаємозв'язок між банківською системою та банківською інфраструктурою є двохстороннім. Таким чином, ефективність функціонування банківської системи безпосередньо залежить від розвитку банківської інфраструктури.

Таблиця 4

Сутність функцій інфраструктури банківської системи

Функція	Зміст функції
Забезпечувальна	Забезпечення: проведення банківських операцій, міжбанківських розрахунків, міжнародних переказів; діяльності на різних сегментах фінансового ринку; програмно-технологічне; матеріально-технічне; інформаційне; маркетингове; інформаційне; безпеки банківської діяльності; юридичне; кадрове
Посередницька	Посередництво: у здійсненні платежів і розрахунків між суб'єктами ринку; у взаємодії продавців та покупців активів на різних сегментах фінансового ринку; у доведенні банківських продуктів та послуг до кінцевого споживача
Захисна	Забезпечення фінансового захисту вкладників та інвесторів; захист банків при перевезенні грошей та цінностей; зниження рівня ризику банків за допомогою страхування, діяльності рейтингових агентств та аудиторів; захист інформаційний та фінансовий; юридичний захист інтересів банків
Організаційна	Організація: процесу доведення банківських продуктів та послуг до покупців і вкладників; стійких і взаємовигідних відносин між учасниками ринкових відносин; створення конкурентного середовища ринку
Техніко-технологічна	Розробка програмного забезпечення; телекомунікаційне забезпечення; технічне забезпечення; технологічне забезпечення
Інформаційна	Надання інформації про ринок банківських послуг, публікація такої інформації в газетах, журналах, інформаційних агентствах
Інноваційна	Сприяння появі нових банківських продуктів та послуг на ринку; використання нових технологій в банківстві для забезпечення його ефективного функціонування

Висновки. Отже, головною сутнісною характеристикою інфраструктури є забезпечення нормального функціонування та обслуговування чого-небудь. Банківська інфраструктура – сукупність підприємств, агентств і служб, які забезпечують технологічне здійснення банківських операцій і банківську діяльність необхідними матеріально-технічними та інформаційними ресурсами, нормальні умови відтворення банківських ресурсів у вигляді руху грошових потоків, посередницькі послуги для банків на різних сегментах ринку, безпеку банківської діяльності, в цілому виконання банківським сектором покладених на нього функцій (ефективний перерозподіл ресурсів та ризиків у часі та просторі) та визначається стійкістю до впливу негативних чинників.

Нами встановлено, що інфраструктура банківської системи характеризується двома особливостями. По-перше, являє собою сукупність елементів, за допомогою яких опосередковуються відносини при здійсненні платежів та переказу коштів (платіжні системи національні та міжнародні, системи переказу коштів тощо), на основі використання яких забезпечується задоволення потреб суспільного відтворення. При цьому елементи банківської інфраструктури можуть розглядатися з позицій забезпечення проведення банківських операцій (міжбанківських розрахунків, міжнародних переказів тощо). У даному розумінні банківська інфраструктура пов'язана з таким поняттям, як банківські платіжні інструменти, адже приймає участь в технології їх здійснення.

По-друге, банківська інфраструктура може розглядатися як сукупність різних елементів, які забезпечують функціонування банківської системи (банку) як суспільного інституту в інституційному та інструментальному плані. Як відомо, без банківської системи процеси суспільного відтворення в економіці неможливі. Саме тому банківська система є ядром економіки і стала явищем об'єктивним. Водночас, функціонування банківської інфраструктури складає суб'єктивну основу. Маючи загальні закономірності формування та розвитку, банківська інфраструктура одночасно має свою специфіку в кожній банківській системі і знаходиться в постійному розвитку, адже з'являються нові інструменти та технології для їх реалізації.

На основі аналізу елементного складу інфраструктури банківської системи, ми здійснили класифікацію елементів банківської інфраструктури за видами забезпечення банківської діяльності. Усі виділені класифікаційні елементи банківської інфраструктури забезпечують її цілісність і покликані виконувати покладені на неї функції щодо забезпечення банківської діяльності.

Нами визначено та обґрунтовано сім функцій інфраструктури банківської системи: забезпечувальна, посередницька, захисна, організаційна, техніко-технологічна, інформаційна, інноваційна. Всі вони уточнюють зміст поняття «інфраструктура банківської системи».

Розглядаючи питання про значення банківської інфраструктури в розвитку банківської системи, необхідно відзначити, що інфраструктура не може існувати без банківської системи, хоча банківська система теоретично може існувати без інфраструктури, проте в даному випадку можна з впевненістю сказати, що її діяльність буде неефективною.

Література

1. Большой энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vedu.ru/BigEncDic/24166>
2. Rosenstein-Rodan P. Notes on the Theory of the “Big Push”. – *Economic Development for Latin America*. – 1961. – № 4. – P. 60.
3. Кузьменко Л. М. Управління функціонуванням і розвитком економіки регіону : монографія / Л. М. Кузьменко // НАН України. Інститут економіки промисловості. – Донецьк, 2004. – 284 с.
4. Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика / І. М. Бойчик // Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – 2013. – № 3. – С. 34–41.
5. Мочерний С. В. Економічна теорія : посібник / С. В. Мочерний. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2002. – 656 с.
6. Сонько С. П. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки : монографія / С.П. Сонько, М.М. Скринько. – Харків : Екограф, 2004. – 256 с.
7. Прокопенко В. Ю. Кредитна інфраструктура: особливості визначення сутності категорії / В. Ю. Прокопенко, М. В. Дубина // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія “Економіка”. – Ужгород : УНУ, – 2015. – Випуск 1 (45). – Т. 1. – С. 209–212.
8. Герасимчук З. В. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону / З. В. Герасимчук, Ю. А. Подеря-Масюк // Економічні науки, серія “Регіональна економіка” : зб. наук. праць / Мін-во освіти і науки України, Луцький нац. технічний ун-т. – 2008. – № 5 (17), ч. 2. – С. 6–14.
9. Пизенти А. Очерки политической экономии капитализма : монографія / А. Пизенти. – М. : Прогресс, 1976. – 351 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 170 000 слів / ред. В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
11. Про банки і банківську діяльність : закон України [від 7 груд. 2000 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – Ст. 30.
12. Дзюблюк О. В. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 30–35.
13. Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки : [учебник] / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 464 с.
14. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах реформування економіки / О. В. Дзюблюк. – К. : Поліграф-книга, 2000. – 512 с.
15. Ходакевич С. І. Банківська інфраструктура України на сучасному етапі / С. І. Ходакевич // Вчені записки : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ, 2013. – № 15. – С. 134–141.
16. Федик М. В. Банківська інфраструктура: поняття та функції / М. В. Федик // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2010. – № 44. – С. 269–276.
17. Златіна Н. Теоретично-правова основа визначення поняття банківської системи / Н. Златіна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – № 4(98). – С. 49–52.
18. Кашпрук Ю. А. Банківська інфраструктура: суть, функції та особливості розвитку / Ю. А. Кашпрук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – № 20(4). – С. 210–215.
19. Лобозинська С. М. Державне регулювання банківської системи України : [монографія] / С. М. Лобозинська. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 416 с.
20. Дробязко А. О. Розвиток інфраструктури банківського сегменту фінансового ринку України / А. О. Дробязко // Финансы, облік і аудит. – 2012. – № 20. – С. 64–72.

References

1. Bol'shoy entsyklopedychesky slovar'. URL: <http://www.vedu.ru/BigEncDic/24166>
2. Rosenstein-Rodan P. Notes on the Theory of the “Big Push”. – *Economic Development for Latin America*. – 1961. – 4. – P. 60.
3. Kuz'menko L. M. Upravlinnya funktsionuvanniam i rozvytkom ekonomiky rehionu : monohrafiya / L. M. Kuz'menko // NAN Ukrainy. Instytut ekonomiky promyslovosti. – Donets'k, 2004. – 284 s.
4. Boychuk I. M. Rynkova infrastruktura: sutnist' ta kharakterystyka / I. M. Boychuk // Mizhnarodnyy naukovy-vyrobnychy zhurnal «Stalyy rozvytok ekonomiky». – 2013. – 3. – S. 34–41.
5. Mochernyy S. V. Ekonomichna teoriya : posibnyk / S. V. Mochernyy. – K. : Vydavnychy tsentr “Akademiya”, 2002. – 656 s.
6. Son'ko S. P. Infrastruktura v umovakh tranzytivnoyi ekonomiky. Monohrafiya / S.P. Son'ko, M.M. Skryn'ko. – Kharkiv: Ekohraf, 2004. – 256 s.
7. Prokopenko V. Yu. Kredytна infrastruktura: osoblyvosti vyznachennya sutnosti katehoriyi / V. Yu. Prokopenko, M. V. Dubyna // Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho universytetu. – Seriya "Ekonomika". – Uzhhorod: UNU, – 2015. – Vypusk 1 (45). – T.1. – S. 209 - 212.
8. Herasymchuk Z. V. Ekonomichna sutnist' investytsynoyi infrastruktury rehionu / Z. V. Herasymchuk, Yu. A. Poderya-Masyuk // Ekonomichni nauky, seriya “Rehional'na ekonomika” : zb. nauk. prats' / Min-vo osvity i nauky Ukrainy, Luts'kyi nats. tekhnichnyy un-t. – 2008. – 5 (17), ch. 2. – S. 6–14.

9. Pyzenty A. Ocherky polytycheskoy ekonomyy kapitalizma : monografiya / A. Pyzenty. – M. : Prohress, 1976. – 351 s.
10. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy. 170 000 sliv / red. V. T. Busel. – K. – Irpin': Perun, 2002. – 1440 s.
11. Pro banky i bankivs'ku diyal'nist': Zakon Ukrainy [vid 7 hrud. 2000 r.] // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2001. – 5–6.
- St. 30.
12. Dzyublyuk, O. V. Problemy zabezpechennya efektyvnoho funktsionuvannya bankivs'koyi systemy v perekhidniy ekonomitsi / O. Dzyublyuk // Visnyk Natsional'noho banku Ukrainy. – 2005. – 3. – С. 30–35.
13. Lavrushyn O. Y. Den'hy, kredyt, banky : [uchebnyk] / pod red. O. Y. Lavrushyna. – M. : Fynansy i statystyka, 1998. – 464 s.
14. Dzyublyuk O. V. Orhanizatsiya hroshovo-kredytnykh vidnosyn suspil'stva v umovakh reformuvannya ekonomiky / O. V. Dzyublyuk. – K. : Polihraf-knyha, 2000. – 512 s.
15. Khodakevych S. I. Bankivs'ka infrastruktura Ukrainy na suchasnomu etapi / S. I. Khodakevych // Vcheni zapysky : zb. nauk. prats'. – K. : KNEU, 2013. – 15. – S. 134–141.
16. Fedyk M. V. Bankivs'ka infrastruktura: ponyattya ta funktsiyi / M. V. Fedyk // Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya ekonomichna. – 2010. – 44. – S. 269–276.
17. Zlatina N. Teoretychno-pravova osnova vyznachennya ponyattya bankivs'koyi systemy / N. Zlatina // Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky. – 2013. – 4(98). – S. 49–52.
18. Kashpruk Yu. A. Bankivs'ka infrastruktura: sut', funktsiyi ta osoblyvosti rozvytku / Yu. A. Kashpruk // Naukovyy visnyk NLTU Ukrainy. – 2010. – 20(4). – S. 210–215.
19. Lobozyns'ka S. M. Derzhavne rehulyuvannya bankivs'koyi systemy Ukrainy : [monografiya] / S. M. Lobozyns'ka. – L'viv : LNU imeni Ivana Franka, 2010. – 416 s.
20. Drobyazko A. O. Rozvytok infrastruktury bankivs'koho sehmentu finansovoho rynku Ukrainy / A. O. Drobyazko // Finansy, oblik i audyt. – 2012. – 20. – S. 64–72.

Надіслана/Written: 13.02.2018

Надійшла/Received: 11.04.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Хрущ Н. А.